

DOI: 10.31866/2616-7948.1(17).2026.359164

УДК 070:[340:179.1](477)"364"

Журналістика в умовах воєнного стану: законодавчі норми та професійні стандарти

Геннадій ГРЕБНЬОВ

Засл. журналіст України, доц.

Київський національний
університет культури
і мистецтввул. Євгена Коновальця, 36,
01133, Київ, Україна

g.grebnov@gmail.com

ORCID 0000-0002-8395-797X

© Гребньов Г., 2026

У статті узагальнено новації законодавства, що регулюють діяльність медіа та журналістів в умовах правового режиму воєнного стану, а також досліджено можливість дотримання стандартів журналістики під час війни з огляду на безпекові виклики. У цьому контексті проаналізовано Закон України «Про медіа», зміни до Кримінального кодексу України, рішення Ради національної безпеки і оборони України, а також наказ Головнокомандувача Збройних Сил України. У роботі розглянуто особливості застосування таких стандартів журналістики, як оперативність, достовірність, точність, баланс думок, повнота інформації та відокремлення фактів від коментарів, у реаліях воєнного стану. Обґрунтовано, що в умовах війни ці стандарти зазнають адаптації з урахуванням безпекових, правових та етичних чинників. Відтак дотримання професійних стандартів журналістики під час воєнного стану є можливим за умови високого рівня професійної відповідальності, правової обізнаності й етичної саморегуляції медійників. Стаття акцентує увагу на потребі балансування між правом суспільства на інформацію та обов'язком держави захищати життя громадян й забезпечувати обороноздатність в умовах збройного конфлікту.

Ключові слова: медіа, воєнний стан, повномасштабне вторгнення, журналісти, стандарти журналістики, законодавство.

JOURNALISM IN THE MARTIAL LAW CONTEXT: LEGISLATIVE NORMS AND PROFESSIONAL STANDARDS

Hennadii HREBNOV

Honored Journalist of Ukraine, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
36, Yevhen Konovalets Str., 01133, Kyiv, Ukraine
g.grebnov@gmail.com
ORCID 0000-0002-8395-797X

The article summarises innovations in legislation regulating activities of media and journalists under martial law conditions, as well as studies a possibility of complying with journalism standards during wartime, given the security challenges. In such a context, this research analyses the Law of Ukraine "On Media", amendments to the Criminal Code of Ukraine, decisions of the National Security and Defense Council of Ukraine, and an order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. The paper examines peculiarities of applying such journalism standards as timeliness, reliability, accuracy, balance of opinions, completeness of information and separation of facts from nowadays in certain realities of martial law. It is argued that in wartime, these standards are adapted to take into account security, legal and ethical factors. Therefore, compliance with professional journalism standards in the martial law context is possible if only media professionals demonstrate a high level of professional responsibility, legal awareness and ethical self-regulation. This article emphasises a necessity to balance the society's right to information with the state's duty to protect the lives of its citizens and ensure defense capabilities in conditions of the existing armed conflict.

Keywords: media, martial law, full-scale invasion, journalists, journalism standards, legislation.

Актуальність теми

Відразу після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави 24 лютого 2022 року в Україні було запроваджено правовий режим воєнного стану. Безумовно, це вплинуло на діяльність медіа, журналістів, перед якими постали завдання інформування суспільства з урахуванням безпекових чинників, протидії ворожій пропаганді та верифікації зібраних матеріалів в умовах інформаційної війни.

Також після повномасштабного вторгнення Верховна Рада України ухвалила низку змін до законодавчих актів, що стосуються посилення й запровадження відповідальності за оприлюднення інформації, яка може спричинити шкоду Силам оборони України. З цією метою було ухвалено й відповідні підзаконні нормативні акти, зокрема в Збройних Силах України.

13 грудня 2022 року було ухвалено Закон України «Про медіа» — своєрідний кодекс діяльності медіаорганізацій та журналістів, який урахував і особливості роботи суб'єктів медіа в умовах повномасштабного вторгнення.

Ухвалені законодавчі новації впливають на роботу медійників та обмежують її, що викликає певні дискусії в суспільстві в контексті забезпечення свободи слова й можливості дотримання стандартів журналістської діяльності.

Стан розроблення проблеми

Питанню дотримання журналістських стандартів присвятили свої праці П. Дворянин, І. Земляна, С. Квіт, С. Кость, М. Тимошик, С. Штрухецький та інші науковці.

Зокрема, П. Дворянин (2024) вважає, що «російська війна в Україні знецінила стандарти та правила, що ними світові медіа послуговувалися роками... Питання безпеки людини та безпеки держави одразу стали пріоритетними, а визначальними — особиста та юридична відповідальність, самоусвідомлення та етика». На думку П. Дворянин (2024), «війна показала, що медіа, і не лише українські, не готові до роботи в її умовах».

Роботу журналістів з погляду дотримання чинного законодавства, етичних та безпекових норм досліджувала І. Земляна у своїй праці «Журналістика і (не) безпека». Так, авторка акцентує увагу на тому, що «при висвітленні конфліктів журналіст зобов'язаний більш ретельно перевіряти інформацію, розповсюджувати лише точну інформацію, недопустимо оприлюднювати матеріали, що основані на чутках або ж постають у соціальних мережах» (Земляна, 2016, с. 166).

Дослідниця вважає, що

при висвітленні конфлікту необхідно використовувати коментарі експертів та очевидців, проте мають бути чітко відокремлені коментарі

експертів з обов'язковим озвучуванням їхніх імен та компетенцій, коментарі очевидців та самого журналіста. При необхідності можна зауважити, що точка зору експерта може не співпадати з позицією ЗМІ. (Земляна, 2016, с. 167)

Як зазначає С. Квіт (2023), «ми бачимо значний перелік порушень етичних стандартів в обставинах російсько-української війни XXI століття». На думку науковця, «під час війни на порядок денний виходить необхідність певних самообмежень у діяльності журналістів. Вони не можуть сприяти перемозі тих, хто представляє «темну сторону» на цій війні» (Квіт, 2023).

У підручнику «Вступ до журналістики» С. Кость (2022) порівнює кодекси журналістської етики і стандарти журналістики. Науковець доходить висновку, що «стандарти не лише чіткіше, але й однозначно регламентують журналістську діяльність, хоча кодекси етики — це ширше поняття, що до певної міри охоплює і журналістські стандарти» (Кость, 2022).

М. Тимошик (2022) розглядає стандарти журналістики як «каскадний набір адресованих професійним журналістам та причетних до діяльності ЗМІ критеріїв, принципів, правил, які містяться у загальноприйнятих міжнародних, національних, крайових та редакційних кодексах (посібниках, вказівках, рекомендаціях), інших правових чи етичних документах» (с. 38). Витоки стандартів для працівників пера професор убачає ще на початку рукописного ремесла. Так, науковець віднайшов під час стажування в Ізраїлі, у Єрусалимському музеї «Книжкове святилище», «Заповіді стародавніх талмудистів для творців рукописних книг» (Тимошик, 2022).

У статті «Особливості сучасних воєн: що потрібно знати журналістам» С. Штурхецький (2016) допускає, що «журналістам можуть «згодувати» інформацію з метою обману громадської думки, із журналістів можуть «зняти» розвідувальні дані, життя журналістів перетворюється на розмінну монету — від банального викупу до показової страти з метою терору».

Будьте готовими до того, що в зоні військового протистояння не діятимуть звичайні для цивілізованої людини норми і правила. Не діє або тимчасово призупинена дія національного законодавства та міжнародного права. Це не означає, що ці норми не потрібно знати. Рано чи пізно війни закінчується і військові злочини розслідуються, винні притягаються до відповідальності. Тож нагадувати іноді про це варто. Але не думайте, що ці норми будуть виконуватися вже і зараз. (Штурхецький, 2016, с. 123)

У посібнику «Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації» за авторством М. Буроменьського, С. Штурхецького, Е. Білза,

М. Бетца, К. Шюппа, З. Казанжи (2016) охоплено таку тему, як міжнародні стандарти і практики конфліктно-чутливої журналістики, зокрема подано поради щодо дотримання медіаетики в роботі з групами, постраждалими внаслідок воєнних конфліктів. У роботі також здійснено ґрунтовний аналіз міжнародного законодавства, що регламентує журналістську діяльність і захищає працівників медіа в умовах воєнних дій. Автори посібника звертають увагу на дискусійність певних норм щодо захисту журналістів. Скажімо, у той час, як Комітет Червоного Хреста вважає, що

журналісти повністю захищені Женевськими конвенціями та їхніми Додатковими протоколами, низка правозахисних медіаорганізацій, зокрема таких, як Комітет із захисту журналістів, Міжнародна федерація журналістів, Репортери без кордонів, Міжнародний інститут преси, ведуть мову про потребу деяких положень, що могли б посилити захист працівників медіа в умовах воєнних конфліктів. (Буроменський та ін., 2016, с. 20)

Дотримання стандартів журналістики в умовах повномасштабної війни стало предметом досліджень та дискусій багатьох громадських організацій. Зокрема, до цієї тематики постійно звертається Інститут масової інформації, видання «Детектор медіа», що надає медійникам практичні поради в цій царині.

Завдання статті:

– проаналізувати нормативну базу, що визначає та регулює роботу медіаорганізацій і журналістів в умовах правового режиму воєнного стану на предмет можливості дотримання професійних стандартів журналістики;

– деталізувати обмеження в роботі медійників в умовах правового режиму воєнного стану;

– визначити особливості застосування базових стандартів журналістики (оперативності, достовірності, точності, балансу думок, повноти інформації, відокремлення фактів від коментарів) в умовах обмеженого доступу до інформації та підвищених ризиків.

Виклад основного матеріалу

Міжнародні та національні стандарти журналістики

Головним міжнародним нормативним джерелом, де відображено стандарти журналістики, є Декларація принципів поведінки журналістів Міжнародної федерації журналістів (ухвалена на II Всесвітньому конгресі МФЖ в м. Бордо 25–28 квітня 1954 року, зі змінами на XVIII Всесвітньому конгресі МФЖ в м. Хельсингьор 02–06 червня 1986 року) (Харківська обласна організація Національної спілки журналістів України, б.д.).

«Повага до істини та права громадськості на правду» в Декларації принципів поведінки журналістів визначено як перший обов'язок журналіста (Європейська медійна спілка, б.д.).

Також 1983 року на IV консультативній зустрічі міжнародних і регіональних професійних журналістських організацій у Празі було ухвалено Міжнародні принципи журналістської етики. «Право людей на отримання правдивої інформації» в цьому документі визначено теж як перший принцип журналістської етики (Європейська медійна спілка, б.д.).

Британська телерадіомовна компанія BBC розробила власні стандарти, які вважаються світовим еталоном журналістики. Ці правила для журналістів BBC закріплено в Редакційних настановах 2025 року, що систематично оновлюються, відповідно до сучасних викликів.

Основними стандартами BBC є:

1. Точність:

– прагнення до істини: BBC зобов'язується встановлювати факти та надавати перевірену інформацію;

– перевірка джерел: кожен факт має базуватися на надійних доказах. В умовах 2026 року особлива увага приділяється верифікації контенту, створеного за допомогою ШІ, для запобігання дезінформації;

– визнання помилок: якщо допущено неточність, її слід негайно та відкрито виправити.

2. Безсторонність і неупередженість:

– відображення спектру думок: висвітлення має враховувати широту й різноманітність поглядів аудиторії, не ігноруючи значущі думки;

– належна неупередженість: це не означає абсолютну нейтральність у всьому. BBC дотримується демократичних принципів, але залишається об'єктивною в суперечливих питаннях публічної політики;

– відмова від особистих поглядів: журналісти не повинні просувати власну позицію, особливо в соцмережах.

3. Редакційна цілісність і незалежність:

– відсутність тиску: рішення редакції не залежать від політичних чи комерційних інтересів, уряду чи рекламодавців;

– конфлікт інтересів: журналісти повинні уникати будь-яких зовнішніх зв'язків, що можуть поставити під сумнів їхню об'єктивність.

4. Справедливість:

– чесне ставлення: учасники програм (контриб'ютори) мають право на шанобливе й відкрите ставлення;

– право на відповідь: особам чи організаціям, яких критикують, зазвичай надається можливість висловити свою позицію.

5. Суспільний інтерес:

– BBC повідомляє про суспільно значущі події, ставлячи інтереси аудиторії вище за сенсаційність;

– підзвітність: корпорація прозора в своїх стандартах і відкрита до скарг аудиторії.

б. Захист від шкоди та повага до приватного життя:

– мінімізація шкоди: уникнення невинуватених образ, захист вразливих груп та дітей;

– приватність: втручання в приватне життя дозволене лише тоді, коли суспільна зацікавленість переважає очікування індивіда на конфіденційність (BBC, n.d.).

В Україні ці норми адаптовані Інститутом масової інформації, який визначає такі основні стандарти професійної журналістської діяльності: «баланс думок і точок зору, оперативність, достовірність (посилання на джерела), відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота представлення фактів та інформації з проблеми» (Чоповський, 2019).

Так сталося, що вітчизняна журналістика отримала відразу два етичні кодекси. 2002 року на X з'їзді Національної спілки журналістів України було ухвалено Кодекс професійної етики українського журналіста. А вже 2004 року Комісія із журналістської етики, яка є органом саморегуляції діяльності журналістської спільноти й медіаорганізацій в Україні, ухвалює Етичний кодекс українського журналіста.

Зрештою, здоровий глузд узяв гору, і 12 грудня 2013 року на пленумі НСЖУ затвердили об'єднаний Кодекс етики українського журналіста. Цей документ є єдиним стандартом роботи журналістів, на якому базується діяльність Комісії із журналістської етики — органу саморегуляції роботи журналістів та медіа.

Кодекс складається із 19 статей, які написані «на основі прав і свобод людини, викладених у Загальній декларації прав людини, Всесвітній Хартії свободи преси ООН, Декларації принципів поведінки журналіста Міжнародної Федерації журналістів, Конституції України та чинного законодавства» (Комісія з журналістської етики, б.д.).

Потреба в дотриманні стандартів журналістики визначена і в нормативно-правових документах, а отже, це вже не просто рекомендації, а норми, що мають юридичну силу. В цьому контексті йдеться, зокрема, про Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» в редакції № 540/97-ВР від 23.09.1997. Так, стаття 11 цього Закону визначає, що журналіст зобов'язаний «подавати для поширення достовірну інформацію та дотримуватися вимог Кодексу етики українського журналіста» (Верховна Рада України, 1997).

Еволюція національного законодавства у сфері медіа після 24 лютого 2022 року

24 лютого 2022 року діяльність українських медіа та журналістів розділилася на «до» та «після» повномасштабного вторгнення. Уже в перший день великої війни Указом Президента України № 64/2022

в нашій державі, з 05:30 було запроваджено воєнний стан строком на 30 діб (Президент України, 2022). Цей Указ затвердила Верховна Рада України 300 голосами. Воєнний стан було запроваджено відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (Верховна Рада України, 2015).

Отже, в новітній історії незалежної України воєнний стан було запроваджено вразі. Уперше до такого кроку Президент України вдався 26 листопада 2018 року після конфлікту в Керченській протоці, коли російські прикордонники атакували та захопили разом з екіпажами три українські кораблі — «Яну Капу», «Бердянськ» і «Нікополь». Щоправда, 28 листопада 2018 року Верховна Рада України затвердила Указ про введення воєнного стану лише в десяти областях України в Азово-Керченській акваторії, а обмеження прав та свобод людини, що закріплені статтями 30–34, 38, 39, 4–44, 53 Конституції України, передбачалося запровадити лише в разі наземної агресії російської федерації.

В Указі Президента України про запровадження воєнного стану від 24 лютого 2022 року теж зазначається про можливі обмеження прав та свобод людини, що закріплені статтями 30–34, 38, 39, 4–44, 53 Конституції України. Зокрема, йдеться й про статтю 34 Конституції України, яка проголошує:

Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. (Верховна Рада України, 1996)

Варто зазначити, що обмеження і свободи слова, і діяльності медіа та журналістів передбачено нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Цей закон передбачає

регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та медіа, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних

радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі. (Верховна Рада України, 2015)

А вже 18 березня 2022 року Президент України ввів у дію рішення РНБО «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави» та «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану».

Згідно з першим рішенням, компанія «Зеонбуд» — оператор цифрового ефірного телебачення Т2 — працюватиме в особливому режимі «у складі Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення». Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, концерн РРТ та «Зеонбуд» мають забезпечити «стале функціонування об'єктів цифрового ефірного мовлення та безперебійну трансляцію телевізійних каналів в МХ-1, -2, -3, -5» (РНБО підпорядкувала, 2022).

Згідно з другим рішенням визначено, що

в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання всіх загальнонаціональних телеканалів, наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних програм, на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації — цілодобовому інформаційному марафоні "Єдині новини #UАразом". (РНБО підпорядкувала, 2022)

І якщо на початку повномасштабного вторгнення робота інформаційного марафону «Єдині новини» була виправдана під кутом зору висвітлення оперативної та перевіреної інформації, протидії ворожій пропаганді, то нині в суспільстві виникає чимало дискусій щодо доцільності функціонування такого формату мовлення.

Діяльність «Єдиного марафону» в своєму звіті за 2024 рік розкритикував і Державний департамент США, який зазначив, що така форма мовлення забезпечує владі «безпрецедентний рівень контролю за теленовинами у праймтайм» (U.S. Department of State, n.d.).

24 березня 2022 року Верховна Рада України доповнила Кримінальний кодекс статтею 114-2, що передбачає відповідальність за «несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» у вигляді позбавлення волі від трьох до восьми років (Верховна Рада України, 2022а).

А в Законі «Про медіа», ухваленому 13 грудня 2022 року, було запроваджено розділ IX «Особливості правового діяльності медіа в умовах збройної агресії», в якому йдеться й про обмеження змісту інформації,

що пов'язана зі збройною агресією. Так, стаття 119 цього закону забороняє поширювати інформацію, яка:

1) висвітлює збройну агресію проти України як внутрішній конфлікт, громадянський конфлікт чи громадянську війну, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;

2) недостовірні матеріали щодо збройної агресії та діянь держави-агресора (держави-окупанта), її посадових осіб, осіб та організацій, що контролюються державою-агресором (державою-окупантом), у разі, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;

3) програми та матеріали (крім інформаційних та інформаційно-аналітичних програм), одним із учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці. (Верховна Рада України, 2022b)

З метою гарантування безпеки, протидії ворожій пропаганді уже в перші місяці повномасштабного вторгнення виникла потреба в удосконаленні чинної нормативно-правової бази, що регулює діяльність представників медіа в розташуванні підрозділів Сил оборони, роботу журналістів поблизу лінії зіткнення, висвітлення наслідків ворожих обстрілів тощо. Тому 03 березня 2022 року було підписано наказ № 73 Головнокомандувача Збройних Сил України. Згодом до документа внесено деякі зміни, проте цей нормативний акт є основним, що регламентує взаємодію медіа із ЗСУ, роботу журналістів під час перебування в розташуванні військових підрозділів поблизу лінії бойового зіткнення. Цей наказ затверджує алгоритм роботи акредитованих представників медіа в червоній, жовтій та зеленій зонах відповідальності (Міністерство оборони України, 2022).

Деякі представники медіа помилково вважають, що червона зона відповідальності ЗСУ — це територія, наближена до лінії бойового зіткнення. Проте до червоної зони належать пункти управління військ (від батальйону і вище), райони зосередження загальновійськових резервів, розгортання сил та засобів протиповітряної оборони, ракетних військ, військові аеродроми, склади зберігання зброї та військової техніки тощо. До жовтої зони входять пункти постійної дислокації та зосередження підрозділів ЗСУ, райони, де військові частини відновлюють свою боєздатність, території, де розташовані підприємства військової промисловості та навчальні центри Сил оборони. Зелена зона — це всі інші об'єкти в районі відповідальності ЗСУ, що не входять до червоної та жовтої зон.

Особливості та обмеження в роботі журналістів

Відповідно до наказу № 73 від 03.03.2022 року, робота медійників у червоній зоні заборонена. Однак винятки становлять випадки, коли є відповідне погодження Міністерства оборони України або Генерального штабу ЗСУ. Під час роботи в червоній зоні журналісти зобов'язані надати зібрані фото- й відеоматеріали для перевірки, мета якої — запобігти оприлюдненню інформації, що має обмежений доступ, та погодити відповідні матеріали з уповноваженою особою військового командування.

У жовтій зоні роботу представників медіа дозволено лише в супроводі офіцерів зі зв'язків із громадськістю або інших військовослужбовців ЗСУ, яких визначить командир підрозділу. Якщо до деяких місць жовтої зони є доступ цивільного населення, то на таких територіях дозволено роботу акредитованих журналістів без супроводу військових. Але ця діяльність медійників має відбуватися в межах погодженого з командуванням маршруту та на підставі заяви акредитованого журналіста. Таку заяву командування розглядає протягом трьох календарних днів від її подання. Для прикладу візьмемо прифронтову Харківщину, де є цивільні мешканці та зони безпосередньої дислокації підрозділів Збройних Сил України.

У зеленій зоні дозволено роботу акредитованих медійників без супроводу військовослужбовців.

Як бачимо, у будь-якому випадку журналістам та представникам творчих груп, які працюють із військовослужбовцями ЗСУ, перед початком роботи обов'язково потрібно акредитуватися при Збройних Силах України. У цьому також полягає обмеження прав представників медіа, спричинене режимом воєнного стану. Адже в мирний час акредитація журналістів при органах державної влади чи місцевого самоврядування не є обов'язковою. Так, стаття 26 Закону України «Про інформацію» зазначає, що «з метою створення сприятливих умов для здійснення журналістами професійної діяльності суб'єкт владних повноважень може здійснювати їх акредитацію» (саме може здійснювати акредитацію, а не зобов'язаний) (Верховна Рада України, 1992).

Низка рекомендацій та обмежень щодо роботи представників медіа в умовах правового режиму воєнного стану викладена у формі різноманітних пам'яток, що розробили військові адміністрації, ЗСУ, СБУ, МВС України, інші силові та державні структури. Акцентуємо увагу на Спільній заяві Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ, у якій зазначається,

що задля дотримання всіх необхідних безпекових умов журналісти можуть збирати інформацію на місцях відразу після обстрілів. При цьому дозволяється оприлюднення зроблених фото та відео представ-

никами ЗМІ та журналістами щодо подій на місці ведення бойових дій по завершенню 12 годин для військових об'єктів, через 3 години — для цивільних об'єктів. (*Спільна заява, 2022*)

Однією із причин скасування акредитації при ЗСУ може бути розголошення журналістом інформації з обмеженими доступом. Перелік такої інформації визначено Додатком 2 до наказу Головнокомандувача ЗСУ від 03.03.2022 року (в редакції від 03.02.2024 року).

Так, до інформації, розголошення якої може зашкодити обороноздатності та виконанню бойових завдань, належить найменування військових частин, персональні дані військовослужбовців, місця їхнього розташування. Не можна також висвітлювати дані щодо чисельності підрозділів ЗСУ, наявності і стану бойової техніки. Спричинити шкоду обороноздатності може розголошена інформація про виконання бойових завдань підрозділами ЗСУ, розташування позицій ППО, результати проведення операцій підрозділами Сил спеціальних операцій. До офіційного повідомлення Генерального штабу ЗСУ медійникам рекомендують не розголошувати інформацію про втрати бойової техніки та особового складу Сил оборони.

До відомостей, які не варто висвітлювати, належать і ті, що стосуються проведених або запланованих ЗСУ інформаційних та психологічних операцій тощо. (Міністерство оборони України, 2022). Військові також радять не знімати аеропорти, залізничні вокзали, блокпости, нафтобази, нафтогазогони та інші стратегічні об'єкти. І хоча чинне законодавство не забороняє, приміром, проведення фото- та відеозйомки на вокзалах, у період воєнного стану таки варто дослухатися до рекомендацій військових заради безпеки таких об'єктів і людей, які там перебувають.

Дотримання професійних стандартів

Отже, як бачимо, правовий режим воєнного стану на законодавчому рівні, а також на рівні підзаконних нормативних актів створює чимало заборон для діяльності медіа. Безумовно, такі табу, насамперед, викликані безпековими чинниками. Тому в умовах війни журналістам доводиться балансувати між самоцензурою та можливістю висвітлення чутливої з огляду на безпеку інформації. Зважаючи на такі обмеження, у багатьох випадках під час висвітлення подій в умовах війни, звісно, буде складно дотриматися стандарту оперативності. Навіть, якщо журналісти працюють далеко від лінії зіткнення, і події, що висвітлюються, не пов'язані з бойовими діями, не завжди доцільними будуть прямі включення.

Так само неможливо повною мірою дотриматися балансу думок та аспектів зору, коли йдеться про воєнні злочини загарбників. Українські журналісти не можуть надавати слово представникам країни-агресора, мета яких знищити нашу державу. Висвітлення аспекта зору ворога —

це не про дотримання балансу думок, а про інструмент маніпуляцій та кремлівської пропаганди.

Стандарт повноти інформації в мирний час передбачає висвітлення події в усіх її аспектах. Однак під час воєнного стану значна частина відомостей підпадає під режим обмеженого доступу. Скажімо, журналісти не можуть повідомляти про реальні масштаби наших втрат, технічні деталі озброєння, стан оборонних споруд або об'єктів енергозабезпечення, подробиці проведення спеціальних військових операцій тощо. Неповнота інформації в цьому плані є не проявом професійної недбалості, а результатом правових та етичних обмежень, спрямованих на захист життя цивільних і військових.

Точність є одним із базових стандартів журналістики, однак у воєнних умовах її дотримання ускладнюється швидкою зміною обставин, фрагментарністю даних та обмеженим доступом до першоджерел. Офіційна інформація може з часом коригуватися, а первинні зведення уточнюватися або спростовуватися. Крім того, активне використання дезінформації та інформаційно-психологічних операцій з боку агресора створює додаткові ризики поширення неточних відомостей навіть за умови професійної перевірки фактів.

Особливого значення в умовах правового режиму воєнного стану набуває **стандарт достовірності**, що передбачає поширення лише перевіреної, точної та підтверженої інформації. В умовах війни дотримання цього стандарту істотно ускладнюється через обмежений доступ журналістів до першоджерел, неможливість безпосередньої перевірки фактів на місці подій, а також необхідність, насамперед, покладатися на офіційні зведення органів державної влади та військового командування.

Проте воєнний стан зумовлює ситуацію, за якої навіть офіційна інформація може бути фрагментарною або оприлюднюватися із часовою затримкою з міркувань безпеки. У таких умовах достовірність не завжди означає повноту або остаточність даних. Швидше за все, це — коректне відтворення наявної на момент публікації інформації з обов'язковим зазначенням її джерела, статусу (попередня, уточнена, офіційно підтверджена) та можливості подальших змін. Отже, стандарт достовірності трансформується з фіксації «остаточної істини» на чесне інформування аудиторії про поточний рівень обізнаності.

Додатковим викликом для дотримання стандарту достовірності є активне застосування державою-агресором дезінформації, фейків і маніпулятивних повідомлень у межах інформаційно-психологічних операцій. Це вимагає від журналістів підвищеної уваги до верифікації джерел, відмови від використання неперевіраних повідомлень із соціальних мереж, а також критичного ставлення до візуального контенту, зокрема фото- й відеоматеріалів, які можуть бути інсценованими або вирваними з контексту.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває принцип так званої відповідальної обережності: журналіст має право утриматися від публікації інформації, достовірність якої неможливо перевірити без ризику для безпеки або яка може зашкодити обороноздатності держави. Така відмова не є порушенням професійних стандартів, а навпаки — свідчить про дотримання стандарту достовірності в його етичному та правовому вимірі.

Отже, стандарт достовірності в умовах правового режиму воєнного стану набуває комплексного характеру, поєднуючи вимоги професійної журналістики, норми чинного законодавства та безпекові обмеження. Його дотримання є одним із ключових чинників збереження довіри до медіа, протидії ворожій пропаганді й забезпечення інформаційної стійкості українського суспільства в умовах збройної агресії.

Окремої уваги в умовах правового режиму воєнного стану потребує **стандарт відокремлення фактів від коментарів**. Адже війна значно підвищує емоційне навантаження на інформаційний простір, що ускладнює чітке розмежування між фактичним повідомленням і суб'єктивною оцінкою подій. Журналісти, працюючи в ситуації небезпеки, суспільного запиту на швидкі пояснення та моральну підтримку, часто постають перед спокусою поєднувати інформаційні повідомлення із власними судженнями або емоційно забарвленими формулюваннями.

Водночас відокремлення фактів від коментарів у воєнний час не втрачає своєї нормативної значущості, а навпаки — стає одним із ключових інструментів протидії дезінформації та інформаційно-психологічним спеціальним операціям противника. Чітке маркування оціночних суджень, пояснень, прогнозів і припущень дає змогу аудиторії усвідомлено сприймати інформацію та відрізнити підтверджені відомості від інтерпретацій, що ґрунтуються на експертних оцінках або редакційній позиції.

Отже, в умовах воєнного стану стандарт відокремлення фактів від коментарів стає також не лише професійною вимогою, а й безпековим запобіжником.

Висновки

Унаслідок проведеного дослідження встановлено, що запровадження правового режиму воєнного стану в Україні зумовило суттєву трансформацію умов діяльності медіа та журналістів, яка проявляється в поєднанні правових, безпекових і етичних обмежень. Ухвалені після 24 лютого 2022 року законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, зокрема Закон України «Про медіа», зміни до Кримінального кодексу України, рішення РНБО та накази Головнокомандувача ЗСУ, сформували спеціальний режим функціонування інформаційної сфери в умовах збройної агресії.

Запроваджені обмеження в діяльності медіа спрямовані, насамперед, на захист національної безпеки, життя військовослужбовців

і цивільного населення, протидію ворожій пропаганді та недопущення витоку інформації з обмеженим доступом. Водночас такі обмеження в роботі медійників об'єктивно звужують простір реалізації свободи слова та професійної автономії журналістів, що стає підґрунтям для суспільних і наукових дискусій.

Аналіз нормативної бази засвідчує, що дотримання стандартів журналістики в умовах воєнного стану є можливим, але має специфічний, адаптований характер. Такі базові стандарти, як оперативність, баланс думок, повнота інформації й точність, у воєнних реаліях не можуть реалізовуватися в їхньому класичному, «мирному» розумінні.

Неможливість забезпечення балансу думок у матеріалах про війну та воєнні злочини ворога не є порушенням стандарту журналістики, оскільки надання слова представникам держави-агресора суперечить суспільним настроям та може слугувати інструментом дезінформації. Так само неповнота інформації або відсутність оперативності в окремих випадках є не професійними вадами, а наслідком правових і безпекових обмежень.

Водночас ключові стандарти — достовірність, точність, відокремлення фактів від коментарів у поєднанні з відповідальністю за наслідки оприлюдненої інформації — не лише зберігають актуальність, а й набувають підвищеного значення в умовах інформаційної війни. Війна актуалізує роль журналістської етики, самообмежень та особистої відповідальності медійників як складників професійної культури та безпекової ситуації.

Отже, дотримання стандартів журналістики в умовах правового режиму воєнного стану варто розглядати не як механічне виконання усталених норм, а як динамічний процес балансування між правом суспільства на інформацію та обов'язком держави гарантувати безпеку.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Буроменський, М., Штурхецький, С., Білз, Е., Бетц, М., Шюпп, К., & Казанжи, З. (2016). *Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації* (Д. Даниленко, Г. Іванченко, О. Івкіна, О. Рихло, & О. Простак, пер.). Компанія ВАІТЕ <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/9/3/254531.pdf>
- Верховна Рада України. (1992, 2 жовтня). *Про інформацію* (Закон № 2657-XII). <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>
- Верховна Рада України. (1996, 28 червня). *Конституція України* (Закон № 254к/96-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (1997, 23 вересня). *Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста* (Закон № 540/97-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (2015, 12 травня). *Про правовий режим воєнного стану* (Закон № 389-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
- Верховна Рада України. (2022а, 1 квітня). *Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії*

- Російської Федерації (Закон № 2178-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text>
- Верховна Рада України. (2022b, 13 грудня). *Про медіа* (Закон № 2849-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
- Дворянин, П. (2024). Розуміння стандарту: пошук нових правил у журналістиці війни. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, 54–55, 43–57. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12146>
- Європейська медійна спілка. (б.д.). *Професійна етика журналіста. Зasadничі принципи*. Взято 28 січня 2026 з <https://mediaunion.eu/ua/journalism-ethics/>
- Земляна, І. (2016). *Журналіст і (НЕ) безпека*. Інститут масової інформації. <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zhurnalist-i-nebezpeka.pdf>
- Квіт, С. (2023). Етика та журналістські стандарти — діючі норми та самообмеження медіа в *Українське медіа в обличчі війни: Regulacje prawne i doświadczenia* (с. 159–173). Akademii Sztuki Wojennej. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/06ad6f0e-aae3-4295-b625-682178d9f08e>
- Комісія з журналістської етики. (б.д.). *Кодекс етики*. Взято 28 січня 2026 з <https://cje.org.ua/ethics-codex/>
- Кость, С. (2022). *Вступ до журналістики*. Львівський національний університет імені Івана Франка.
- Міністерство оборони України. (2022, 3 березня). *Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану* (Наказ № 73). <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-golovnokomanduvacha-zsu-vid-03-03-2022-roku-73-zi-zminami>
- Президент України. (2022, 24 лютого). *Про введення воєнного стану в Україні* (Указ № 64/2022). <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
- РНБО підпорядкувала цифрове телебачення державі та зобов'язала телеканали транслювати спільний марафон. (2022, 20 березня). Детектор медіа. <https://detector.media/infospace/article/197677/2022-03-20-rnbo-pidporuyadkuvala-tsyfrove-telebachennya-derzhavi-ta-zobov'yazala-telekanaly-translyuvaty-spilnyu-marafon/>
- Спільна заява Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ. (2022, 27 квітня). Детектор медіа. <https://detector.media/community/article/198736/2022-04-27-spilna-zayava-ministerstva-kultury-ta-informatsiynoi-polityky-ukrainy-ministerstva-oborony-ukrainy-ta-predstavnykiv-zmi/>
- Тимошик, М. (2022). Стандарти журналістики: поняття, генеза, зміст, практика. *Український інформаційний простір*, 1(9), 30–56. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(9\).2022.257058](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257058)
- Харківська обласна організація Національної спілки журналістів України. (б.д.). *Декларація принципів поведінки*. Взято 28 січня 2026 з <https://nsju.org.ua/povedinka/>
- Чоповський, Д. (2019, 2 серпня). *Журналістські стандарти: нормативна довідка*. Institute of Mass Information. <https://imi.org.ua/en/advice/journalistski-standarti-normativna-dovidka-i2400>
- Штурхецький, С. В. (2016). Особливості сучасних воєн: що потрібно знати журналістам. *Global World*, 2(2), 122–124.
- BBC. (n.d.). *BBC editorial guidelines 2025*. Retrieved January 28, 2026, from <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines>
- U.S. Department of State. (n.d.). *2024 country reports on human rights practices: Ukraine*. Retrieved January 28, 2026, from <https://www.state.gov/reports/2024-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine>

REFERENCES

- BBC. (n.d.). *BBC editorial guidelines 2025*. Retrieved January 28, 2026, from <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines> [in English].
- Buromenskyi, M., Shturkhetskyi, S., Bilz, E., Betts, M., Shiupp, K., & Kazanzhy, Z. (2016). *Zhurnalistyka v umovakh konfliktu: peredovyi dosvid ta rekomendatsii* [Journalism in conflict: Best practices and recommendations] (D. Danylenko, H. Ivanchenko, O. Ivkina, O. Rykhlo, & O. Prostack, Trans.). Kompaniia VAITE <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/9/3/254531.pdf> [in Ukrainian].
- Chopovskiy, D. (2019, August 2). *Zhurnalistski standarty: normatyvna dovidka* [Journalistic standards: A normative reference]. Institute of Mass Information. <https://imi.org.ua/en/advice/journalistski-standarti-normativna-dovidka-i2400> [in Ukrainian].
- Dvorianyn, P. (2024). Rozuminnia standartu: poshuk novykh pravyl u zhurnalistytsi viiny [Understanding the standard: Searching for new rules in war journalism]. *Visnyk of the Lviv University. Journalism Series*, 54–55, 43–57. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12146> [in Ukrainian].
- European Media Union. (n.d.). *Profesiina etyka zhurnalista. Zasadnychi pryntsyypy* [Professional ethics of a journalist. Fundamental principles]. Retrieved January 28, 2026, from <https://mediaunion.eu/ua/journalism-ethics/> [in Ukrainian].
- Kharkiv Regional Organization of the National Union of Journalists of Ukraine. (n.d.). *Deklaratsiia pryntsyypiv povedinky* [Declaration of principles of conduct]. Retrieved January 28, 2026, from <https://nsju.org.ua/povedinka/> [in Ukrainian].
- Kost, S. (2022). *Vstup do zhurnalistyky* [Introduction to journalism]. Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Kvit, S. (2023). Etyka ta zhurnalistski standarty — diiuchi normy ta samoobmezhenia media [Ethics and journalistic standards — current norms and self-restraints of the media] In *Ukraińskie media w obliczu wojny: Regulacje prawne i doświadczenia* [Ukrainian media in the face of war: Legal regulations and experiences] (pp. 159–173). Akademii Sztuki Wojennej. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/06ad6f0e-aae3-4295-b625-682178d9f08e> [in Ukrainian].
- Ministry of Defense of Ukraine. (2022, March 3). *Pro orhanizatsiiu vzaiemodii mizh Zbroinymy Sylamy Ukrainy, inshymy skladovymy syl oborony ta predstavnykamy media na chas dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu* [On the organization of interaction between the Armed Forces of Ukraine, other components of the defense forces and representatives of the media during the legal regime of martial law] (Order No. 73). <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-golovnokomanduvacha-zsu-vid-03-03-2022-roku-73-zi-zminami> [in Ukrainian].
- President of Ukraine. (2022, February 24). *Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini* [On the introduction of martial law in Ukraine] (Decree No. 64/2022). <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
- RNBO pidporiadkuvala tsyfrove telebachennia derzhavi ta zoboviazala telekanaly transliuvaty spilnyi marafon [The National Security and Defense Council subordinated digital television to the state and obliged TV channels to broadcast a joint marathon]. (2022, March 20). Detektor Media. <https://detector.media/infospace/article/197677/2022-03-20-rnbo-pidporyadkuvala-tsyfrove-telebachennya-derzhavi-ta-zoboviazala-telekanaly-translyuvaty-spilnyy-marafon/> [in Ukrainian].
- Shturkhetskyi, S. V. (2016). Osoblyvosti suchasnykh voien: shcho potribno znaty zhurnalistam [The features of modern war: What need to know for journalists]. *Global World*, 2(2), 122–124 [in Ukrainian].
- Spilna zaiava Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy, Ministerstva oborony Ukrainy ta predstavnykiv ZMI [Joint statement of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine and representatives of the media]. (2022, April 27). Detektor Media. <https://detector.media/community/>

- article/198736/2022-04-27-spilna-zayava-ministerstva-kultury-ta-informatsiynoi-polityky-ukrainy-ministerstva-oborony-ukrainy-ta-predstavnykiv-zmi/ [in Ukrainian].
- The Commission on Journalistic Ethics. (n.d.). *Kodeks etyky* [Code of ethics]. Retrieved January 28, 2026, from <https://cje.org.ua/ethics-codex/> [in Ukrainian].
- Tymoshyk, M. (2022). Standarty zhurnalistyky: poniattia, geneza, zmist, praktyka [Journalism standards: Concept, genesis, content, practice]. *Ukrainian Information Space*, 1(9), 30–56. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(9\).2022.257058](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257058) [in Ukrainian].
- U.S. Department of State. (n.d.). *2024 country reports on human rights practices: Ukraine*. Retrieved January 28, 2026, from <https://www.state.gov/reports/2024-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1992, October 2). *Pro informatsiiu* [On information] (Law No. 2657-XII). <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1996, June 28). *Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine] (Law No. 254k/96-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1997, September 23). *Pro derzhavnu pidtrymku media, harantii profesiinoi diialnosti ta sotsialnyi zakhyst zhurnalista* [On state support of mass media and social protection of journalists] (Law No. 540/97-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, May 12). *Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu* [On the legal regime of martial law] (Law No. 389-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2022a, April 1). *Pro vnesennia zmin do statti 114-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo udoskonalennia vidpovidalnosti za nesanktsionovane rozpovsiudzhennia informatsii pro zasoby protydii zbroinii ahresii Rosiiskoi Federatsii* [On amendments to article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine on improving responsibility for unauthorized dissemination of information on means of counteracting armed aggression of the Russian Federation] (Law No. 2178-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2022b, December 13). *Pro media* [On media] (Law No. 2849-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> [in Ukrainian].
- Zemliana, I. (2016). *Zhurnalist i (NE) bezpeka* [Journalist and (NOT) security]. Institute of Mass Information. <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zhurnalist-i-nebezpeka.pdf> [in Ukrainian].

Надійшла: 07.02.2026; Прийнято: 27.03.2026;

Статтю вперше опубліковано онлайн: 04.05.2026

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.